

Marton Mária

Istentelen század

(részlet)

Az Istentelen század című regény, joggal állíthatom, a kor nagy társadalmi regénye. Számos dokumentumokra épülő írás, forgatókönyv jelent meg az elmúlt negyven-ötven évről, de igazi szépirodalmi mű nemigen.

Mi Marton erénye? Mint a többi írásaiban is, képes úgy analizálni, hogy az olvasó magára ismer, miközben fekete humora sosem hagyja el. Ismeri az embereket, képes őket leleplezni, hőseit nem hagyja megbújni a látszatmegoldások sikamlós talaján.

A regényben szereplő két nagymama sorsa magában hordozza az elmúlt diktatúra összes bűnét, hazugságát. Félelmetes erővel bíró hősök. Az olvasó örökre megjegyzi őket. Klasszikus görög drámák hangulatát idézik a könyv idős emberei. Marton ebben a műben három generációt ír meg. A nagyszülők még a század elején éltek ifjúságukat, a középgeneráció a fényes szelek gyermekei, az ötvenes években születnek a gyerekek. Micsoda összekötések! Micsoda történelem! Kiált az ember, s alig akarja hinni, valaki ma képes ezt az átkos kort-korokat úgy megírni, hogy nem azt érezi az olvasó, hogy dokumentál a szerző.

Marton hiteles, és mégiscsak szépprózáíró. Fegyelmezett szerkezetű műve megengedi, hogy hősei végigröpüljék e különös korokat. S vele röpül az olvasó is. A könyv végén az embernek olyan érzése támad, mintha egyedül maradna. Fogja a kötetet, forgatja a kezében, s arra gondol, kár, hogy vége. Marton hőseit szeretni lehet, még a negatív figuráért is izgulhatunk. Nem didaktikus, nem büntet, nem dokumentál, hanem filozofikus, szellemes és elmélyült.

Az Istentelen század olyan társadalmi regény, melyet nem lehet letenni: világszínvonalú.

Lázár Ervin

4

Mariel feküdt, és bámulta a kórterem mennyezetét. Már hárman megszülettek, a másik két nő türelmesen várt, ők kevesebbet beszéltek. Az egyik nő, aki még nem szült, különösen szép arcú volt; éjjeliszekrényén krémek, kis vázában virág, drága bonbon. Az ő szekrényén nem volt semmi, csupán a kórházi bögre. Nézte a mennyezetet és az első fiújára gondolt.

Irénnel sokat csellengtek a zugligeti kertés házak között: cukkolták a kutyákat, idegen házakba csöngettek be, majd vihorászva elfutottak. Mariel imádta az izgalmakat. Gyakran másztak be mások kertjébe virágot lopni, amit boldogan vittek haza Manynak. Mariel nyakán az ér kidomborodott, ha izgult. Irén mindig megcsodálta nővére nyakán a kidomborodott eret, legszívesebben odanyúlt volna, és megfogta volna, hogy ezzel a mozdulattal átáramoljon nyugodt testébe az izgalom.

– Hogy izgulsz – suttogta Irén.

Irén nem félt, egykedvűen mászott nővére után az idegen kertekbe. Sosem ellenkezett, és sosem talált ki játékot. Ha virágot loptak, ő mindig kisebb csokrot szedett. Mariel mohón tépdeste a virágokat, néha olyan sokat szakított le, hogy alig tudta összefogni. Irén módszeresen szakította a virágokat, és ügyelt

arra, csak annyit szedjen belőlük, amennyit könnyen kézben tud tartani. Mariel egyszer azt mondta, unja már a viráglopást, próbáljanak meg mást is lopni.

– Mit? – kérdezte Irén.

– Pénzt – közölte –, majd azt mondjuk otthon, hogy az utcán találtuk.

Kimentek a piacra, csellengtek. Háromszor körbejárták a piacot. Irén némán koslatott nővére mellett. Elindultak hazafelé. Irén örült, hogy csak bámészkodnia kellett, és nővére nem utasította semmilyen új feladatra. Mariel, miután elhagyták a piacot, boldogan lobogtatott a jobb kezében egy keskeny pénztárcát.

– Nézzük meg, mennyi van benne! – csillogott a szeme az izgalomtól.

Irén elképedve nézte a vékony pénztárcát, nem szólt semmit. Nővére kihúzott a pénztárcából száz forintot.

– Ez rengeteg pénz. Most elmegyünk fagyizni, a többi Manynak adjuk! Ha lebuktatsz, megverlek!

Many örült a talált pénznek. Kétszer is elmeséltette Mariellel, hogy miként rúgta odébb a pénztárcát, és amikor már hármat lépett, akkor jött rá, mi is az, és, hogy ő, Many Marielje fogta Irént és hazarohant a pénzzel. Mariel mesélt és a történet egyre színesebb lett; amikor már harmadszorra mesélte, akkor azt is

Marton Mária „Istentelen század” című regénye az Ünnepi Könyvhétre jelent meg Budapesten, a K.u.K. Kiadó gondozásában. A szerző Újbudán él és alkot, verseit olvashatták folyóiratunkban.

hozzátette, hogy előző éjjel megálmodta, ő másnap sok-sok pénzt fog találni. Many a pénzt eltette, és amikor Ősz megjött a munkából, elment fagyit venni. Az egész család fagyit nyalt és Mariel misztikus álmáról beszélt.

Mariel megjegyezte a fiú arcát, akinek a farzsebéből ellopta a pénztárcát. A fiú lehetett tizenöt-tizenhat éves, ő tizennégy. Látszott rajta, hogy jó módú. Rövidre nyírt, gesztenyebarna haja illatos volt – ez az illat a lányt megigézte, hiszen az ő ruhái hipószagúak voltak, s bőrét csak mosószappan érte.

Másnap egyedül csellengett a piacon. Jött a fiú, üdítőt kért, új pénztárcát húzott elő a farzsebéből. Megitta az üdítőt és elindult a kertvárosba. Mariel követte. Amikor befordultak az elhagyatott utcán, a lány leült a földre és hangosan jajgatni kezdett. A fiú hátranézett; a lány jajgatott, esdeklő szemmel nézett rá.

– Mi történt? – hajolt le segítőkészen az idegen lányhoz.

– A bokám, a bokám – jajgatott. Combjait széttárta.

A fiú haja hozzáért a lány combjához. A lány magába szívta a fiú ismeretlen, finom illatát. A fiú zavartan nézte a lány szétnyíló combjait.

– Nem tudok felállni – jelentette ki.

A fiú leguggolt, nézte a lány bokáját, a tekintetük összetalálkozott. A fiúnak nemcsak a haja, a szeme is gesztenyebarna volt. Mariel megremegett. Egy pillanatra olyan érzése támadt, hogy a fiú szemének nem csupán fénye, hanem illata is van. Szép, húsos ajkával rámosolygott a fiúra.

– Mariel vagyok, hát te?

– Gábor – felelt a fiú engedelmesen.

Mariel masszírozni kezdte a jobb bokáját; szoknyája annyira fölcsúszott, hogy már a fenéke is kivillant, közben aggodalmas arcot vágott, mint aki nem is látja, mennyire meztelen.

– Gábor – szép név. Az öcsém is Gábor. Minden Gábor helyes fiú – hazudta.

A fiú próbált nem nézni a lány hosszú combjára, kerek popsijára, de bármennyire is próbált uralkodni magán, a szeme vissza-visszavillant a lány szétnyíló testére.

– Be kéne fáslizni – mondta Mariel.

A fiú haja hozzáért a lány arcához.

– Nem tudok felállni – jelentette ki Mariel.

Elbicegetek Gáborékhoz. A ház kétszintes volt és almazöldre festett, a kutya kedves, kajla vizsla. Mariel bebicegett a nappaliba, a fiú vizes törülközővel tért vissza. Bepólyálta Mariel lábát a vizes törülközőbe és leült a földre a lány elé. A lány még sosem járt ilyen szép lakásban. A falakon festmények, az asztal márványból készült, rajta ezüsttálcán sütemények.

– A mi nappalink kicsit nagyobb, de sajnos nem fogadhatok vendéget. Anyám szigorú asszony – nyafogta a lány.

Gábor ült a perzsaszőnyegen és megigézve nézte a lány izmos combját. Mariel érezte, hogy a fiúban vágyat ébresztett, szép lassan lecsúszott a fotelról; a

fiú átkarolta és csókolgatni kezdte a nyakát. Marielt még senki sem csókolta meg. Beletúrta orrát a fiú nyaka és inge közé, nagyot szippantott az ismeretlen, üde illatból és bal kezével önkéntelenül végigsimította a fiú combját.

Gábor ettől a mozdulattól bátrabb lett és megfogta Mariel mellét. Feküdtek a szőnyegen és csókolgatták egymást. Gábor keze már Mariel hasára tévedt, de a lány megfogta, és fájós bokájáról megfedkezve felugrott.

– Mennem kell – kipirult arccal kifutott a nappaliból, a kertből, az utcából; hazáig rohant és sírt.

Many és Ősz ritkán ölelték meg egymást. Mariel nem tudta, milyen a testi kapcsolat. Filmen látott először szerelmespárt csókolózni, de azt a jelenetet sem nézhette meg alaposan, mert anyja rászólt, hogy csukja be a szemét.

Mariel sosem akarta megmagyarázni magának sírásba fulladt szaladását.

A lány várt egy hetet és ismét elment a piacra. Gábor ott állt a büfé előtt, és itta a szokásos üdítőt. Örült Marielnek, elhívta magához. A perzsaszőnyeg melegén szerelmeskedtek. Gábor merész volt, agyoncsókolgatta a lányt, szinte mindig Mariel combjai közé feküdt. Egyik nap arra kérte a lányt, ő is csókolgassa őt ott lent. Először vonakodott, de a fiú olyan forrón és mindenütt kényeztette a testét, hogy lassan feloldódtak a gátlásai.

Szerelmes találkozásai, a lány szerint, túlságosan is titokban zajlottak. Gábor nem vitte moziba, legfeljebb a piacon ittak együtt üdítőt, és aztán következett a perzsaszőnyeg melege, később Gábor szobájának keskeny ágya.

A fiú délután öt óra után sosem ért rá, sőt, sosem akarta Marielt hazakísérni, és túl sok kérdést sem tett fel. Szerelmeskedéseik viszont egyre hosszabbakká és édesebbé váltak, miközben alig beszéltek a múlttól, a jelenről és főképpen a jövőről. Gábor mindig odaadóan csókolgatta a lányt, kipirult arccal húzta le a bugyiját. Egyszer a lány nézte Gábor vágytól reszkető fejét és magában kuncogott. A fiú azt hitte, Mariel a vágytól vonaglik, önfeledt játékát addig folytatta, míg a lány fájdalmat nem érzett.

Mariel annyit tudott Gábor szüleinél, hogy az apja a Bőrgyár főmérnöke, anyja a budai leánynevelő intézet igazgatója. A fiú nagyszülei vidéken éltek, és Gábor minden nyáron náluk nyaralt. Gábor sokat volt egyedül az almazöldre festett kétszintes házban, ahol a nyugtalan kutyán kívül nemigen zavarta senki.

Mariel, amikor már a szüzességét is odaadta a fiúnak, szóba hozta kettőjük jövőjét. Gábor némaságba burkolódzott, majd hosszú percek múltán száraz hangon beszélt.

– Én nem kérdeztem, ki vagy, sosem kértelek, hogy mutasd meg a nappalidat, amelyik nagyobb, mint az enyém.

Mariel megjedte; eszébe jutott Many hipószagú konyhája. Föülte az ágyban, kapkodva fölöltözött, és szó nélkül elrohant. Futott hazáig.

Mariel nézte a kórházi szoba mennyezetét és a szülés utáni hasfájást egykedvűen tűrte. Úgy érezte, lánya megszületése csúf tréfa, amit a sors egyedül vele tesz meg, és sosem fog megszabadulni a szegénységtől, hiába akadémista.

Gábor, amilyen odaadóan csókolgatta Mariel testét, olyan alaposággal vigyázott, nehogy a lány teherbe essen.

Azon a napon, amikor a szüzességét odaadta, este sétálni ment. Irént magával vitte. A meleg esti szél simogatta Mariel indulatoktól forró arcát. Irén nem kérdezte, miért mennek sétálni, örült, hogy nővére ismét elhívta. Átmásztak Gábor házának kerítésén, csendben, a régi begyakorlott mozdulatokkal sok virágot téptek le; a kutya csóválta a farkát, Irént sem ugatta meg. A nappaliban égett a villany, a sötétítőt már behúzták.

Manu vázába tette a virágot, Irént bezavarta a kishozzába, Marielt pedig a nagyszobába hívta.

– Apád beteg, tüdőbajos.

Ült a rekamién, nézte anyja szigorú arcát, szomorú kék szemét. Arra gondolt, ő már nem lány, hanem érett nő.

– Figyelsz?

– Igen.

– Irénnek nem kell tudnia, úgysem értené meg!

– Meghal?

– Nem tudni, előre semmit nem tudni.

Ősz két hónapot feküdt szanatóriumban. A három nő szigorú egykedvűséggel élt. Manu reggel fölkel, elment a gyárba, délután pedig két KTSZ műhelyt súrolta tisztára. Este kilenc óra előtt sosem ért haza. Mariel főzött nekik, tanult és Irénnel törődött. Ősz nem látogathatták.

Mariel feküdt a nagyszobában, apja helyén, és teste fölforrósodott, szerelmet kívánt: a derekáig felhúzta a hálóinget, az éjszaka sötétjének megmutatta vágycsozó ölet.

Másnap a piacra ment és várta a fiút. A büfés már ismerte őt, nyitotta az üdítőt, poharat nem adott, tudta, üvegből szeret inni.

Gábor jött, örült a lánynak. Ő is üdítőt kért, üvegből ivott, mint a lány. Az úton nemigen beszélgettek. Gábor csókolgatni kezdte a hátát, de a lány nem adta meg magát a puha csókoknak.

– Beszéljünk – kérte a fiút.

– Na, jó. Én egyetemre megyek, vidékre, kollégiumba. Mindjárt itt a nyár. Tudod, minden nyáron a nagyieknál kell lennem, ősszel pedig...

– Miért nem viszel el moziba?

– Este nem mehetek sehova. Nem és kész! Én nem azt csinálom, amit akarok, kivéve, ha itt vagy velem. Nem akarok mérnök lenni, de az leszek; én szeretem a mozit, de a szüleim nem szeretik. Utálok vidéken nyaralni, de nem tehetek ellene semmit. Én akkor vagyok szabad, ha veled vagyok. Tudom, hol laksz. Meglestelek és irigyellek. Te bármennyire más is vagy, proli vagy, de szabad...

– Miért vagyok proli?

– Apám mondta, hogy prolik laknak ott, ahol ti. Szerinte a diktatúra szükségszerű rossz, és a pártban csak azok tudnak igazán elérni, fölmutatni valamit, akik régen is voltak valakik, mert a népi demokráciát a régi uralkodó osztály tudja megmenteni az összeomlástól. Mi, akiknek birtokunk volt, most beérjük kevesebbel, azonosulunk a néppel, mert az irányított hatalom ezt kívánja, de a kutyából nem lesz szalonna.

– Tessék?

– A tudás nincs a nép birtokában. A nép tudatlan.

– És te ki vagy?

– Nem tudom, ki vagyok... Mi itthon nem beszélgetünk... Itthon mindenki végzi a feladatát. Apám egyszer azt mondta, hogy a társadalmi elvárásoknak megfelelően kell azonosulni a valósággal. Ő főmérnök és párttitkár, és ő az, aki a régi értékeket titokban átviszi a mostani társadalomba.

– Mi ez a katymasz?

Gábor ráncolta a homlokát és atyáskodva nézte Mariel éles, kék szemét.

– Te vagy nekem a kék óceán ebben a zárt világban. Nem akarok elveszíteni; ha majd vidéken tanulok, meglátogatsz!

– De mégis, ki vagy te, kulák, nemes...?

– Nem, én a párttitkár fia vagyok. Nálunk senki sem beszél a múlttól, még a nagyi sem. Ezt is, amit az előbb mondtam, szinte alig értem. Egyet tudok: te szegény vagy, mi nem. Nálunk a pénz határoz meg mindent, hozzánk csak pénzes emberek jönnek vendégségbe, és ha a vendégek itt vannak, nekem a szobámban van a helyem. Minden reggel tiszta ruhát készít az anyám a székemre, de még sosem kaptam pusztit a reggeli mellé. Nekem kötelező Lenint olvasni, és nem kérdezik, akarom-e vagy sem. Azt mondta az apám, ha felnövök, kádernek kell lennem, de nem tudom, az mit is jelent pontosan. – Gábor a végén már szuszogva beszélt. Mariellel szemben leült a székre. – Te biztosan azt olvasol, amit akarsz. Szeretlek. – Gábor letérdelt a földre, a lány szoknyája alá dugta a fejét. – De jó meleg van itt – mondta, és lehúzta a bugyit.

Mariel kipírult arccal nézte a fiú fejét. A lány elernyedve a falnak dőlt, hamar elélezett, majd hirtelen mozdulattal felrántotta a bugyiját, és nyafogva közölte:

– A többi megkapod, ha utolérsz.

Szaladni kezdett. Átszaladt a nappalin, a kerten, az úton végig, futott, futott, lihegett, hátra sem nézett. Senki nem üldözte. Elrohant a zugligeti patakhoz, lerúgta műbőr szandálját, izzadt talpát a patak hűvös vizébe nyomta. Nevetett. Rádöbönt, hogy a finom illatú fiúja engedelmes, buta gyerek. Kavicsokat szedett a patak vizéből, a hús kavicsokat forró tenyeréhez szorította, és annyit mondott:

– Én egy okos nő vagyok.

A kavicsok Mariel titkával együtt elmerültek a zugligeti patakban.

Mariel combjai szétnyíltak a paplan alatt. Nem a férjére gondolt; komisz vágy vett erőt rajta, és Gábor mohó csókjai kísértették. Elképzelte, amint Gábor belép a kórterem ajtaján, mérges és tiszteletet parancsoló hangon kiüríteti a kórtermet, mert egy igazi káder ezt megteheti, és fehér ingben, sötét zakóban a lábai közé fekszik.

Ősz érkezett meg. Mariel meghatódott apja ünnepi öltözetétől. A hatalmas és szépen becsomagolt bonbon az éjjeliszekrényre került. Mosolyogva nézte apja fehér ingét, és gyöngéden megcsókolta.

Apja sosem kapott Lenin-érdemérmet. A szanatórium után leszalálékolták, vigaszképpen otthon megkapta Many hokedlijét. Ott ült naphosszat, és nézett ki az ablakon. A tüdőbaj amúgy is szikár alakját még légiesebbé tette.

– Boldog vagy? – kérdezte lányát.

– Igen – hazudta.

Apja zavartan ült az ágy szélén. Mariel megsimogatta a karját, és közben úgy döntött, elapasztja a tejt; nem volt kedve a szoptatáshoz.

5

Irén ült a konyhában, a csap melletti hokedlin, Irénke a kisszobában feküdt az ágyon és aludt. Many állt, hátát a konyhaszekrénynek feszítette.

– Drága Many, nem bírom tovább. Tegnap már a kis Irénkét is meg akarta ütni. Itt van – mutatott a hokedli melletti bőröndre – minden vagyonom. Be kell fogadnod minket! Én mindent megtettem, vettem porcelán étkezészetet is, levendulát tettem a szekrénybe, tisztán tartottam őt is, a házat is. Lajos már nem a régi.

– Jó, itt élhettek, de hol? A kis Mariellának sincs hely.

– Tamás szülei kertés házban élnek.

– El akarod üldözni az én Kossuth-díjamat?

– Nem. Jó, akkor visszamegyünk holnap...

– Nem, azt már nem! Az én lányomat nem veri

senki jöttment fia... Majd a kis Irénkének csinálunk sarkot a konyhában, te meg ellaksz velünk a nagyszobában. Itt fogunk élni mindannyian. Főzők tejbegrízt a kicsinek.

Many lábost vett elő, tejet öntött bele, grízt szórt a tejre, majd kristálycukrot. Ősz hazaért. Nem döbent meg, amikor meglátta kisebbik lányát. Megölelték egymást, Irénke kitotyogott a kisszobából és örömmel, gőgicsélve kiáltott:

– Itt a fénykép-nagypapa!

A csöppség Ősz karjaiba ugrott. A férfi leült a hokedlire és megpaciztatta sosem látott unokáját. Most, hogy elevenen ott ült a combján, szebbnek látta, mint a fényképen.

– Remélem, lányom, végleg – mondta Ősz.

– Igen, végleg – felelt Irén és könnybe lábadt a szeme.

– A kis Mariella burokban született – közölte, és megsimogatta unokája fejét.

Éték a tejbegrízt, kakaó nélkül. Az ablakon beszűrődő esti fény félhomályba borította a konyhát.

Many vacsora után a konyhaablak alatti részből kis lányszobát varázsolta. Odakerült a rekamié hátsó támlája ágynak, a kis sámliból asztal lett, amire szalvétából terítő került. Many mesét mondott Irénkének, majd kihozta a kisszobai szekrény mögül az összecukható kempingágyat, és a nagyszobában megágyazott a lányának is.

Ősz ült a hokedlin és figyelte Irénke asztalkáját a terítővel, a pohárral. Beszölt Manynak a nagyszobába:

– Járok egyet, most úgyis vetkőztök.

Már nem járt abba a kocsmába, ahova a régi kolégáival tértek be munka után. Zugliget elhagyatott részén felfedezett egy kevésbé forgalmas, olcsó talponállót. A pincérnő kedvesen fogadta, szó nélkül töltötte neki a két deci vöröset.

Ősz ivott, a sarokba állt be, így senkivel sem kellett beszélgetnie. Záróráig ivott. A bor feloldotta a szorongását. Csendes derű szállta meg.

Magda
Márkus
szénrajza